Алла СЕНИК

АРТ-МЕТОДИ У ПСИХОСОЦІАЛЬНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ: РЕСУРСИ І МОЖЛИВОСТІ

Alla SENYK

ART-METHODS IN PSYCHOSOCIAL REHABILITATION: RESOURCES AND OPPORTUNITIES

DOI: https://doi.org/10.35774/pis2024.01.203 **УДК: 159.96**

Актуальність висвітлюваної проблемної теми зумовлена сучасними подіями, які сьогодні відбуваються в українській державі. Підкреслимо, що інтерес до арт-терапевтичного методу в усі часи привертав увагу вчених різних напрямків наукових досліджень й особливо психологів-практиків, котрі працюють з клієнтами. Проте ознак виняткової нагальності набуває питання створення психотехнології реабілітації окремих верств населення з її повноаспектним узмістовленням та ефективністю.

Реабілітація – це поняття з багатим та різноманітним змістом. Зокрема, психологічна реабілітація передбачає відновлення втрачених здатностей особистості як поновлення пластичності, її психічної (внутрішньої) організації. А це істотно розширює як предметні горизонти прикладної психології (В.Г. Панок **[3]**), так і змінює й удетальнює її суспільне призначення, а головне, що дає змогу розглядати психологію не тільки як науку, а й як всюдисущу і практико зорієнтовану сферу миследіяльності (див. **[7]**). У цьому аналітичному розрізі А.В. Фурман, зазначає, що «психологія – це проблема вибору і втілення у життя цілей і цінностей, культурних норм та якісних узмістовлень, сенсу і способів здійснюваної кожним зокрема і всіма разом психологічної роботи – над собою, співрозмовником, соціальною ситуацією чи подією, яка відбулася, актуально розгортається, або може статися» **[6, с. 11]**. Звідси актуальності набуває розробка метаметодологічних засобів та інструментів задля розуміння-пізнання-творення рефлексивного мислення, екзистенційної свободи, творчості, продуктивної віри і духовності.

Водночас варто окремо звернути увагу на складність проблем, з якими звертається клієнт до фахівця. Вчені наголошують на значущості Я-концепції для людини через оцінкову та поведінкову складові, через їх значення для її внутрішнього життя і для самопідтримки прийнятих очікувань. Позитивно-гармонійна Я-концепція, на думку О. Фурман, – це «надскладна і динамічна система уявлень та установок людини про себе як про суб'єкта, особистість, індивідуальність та універсум діяльності у взаємозв'язку і взаємодоповненні її ментально-когнітивного (Я-образ), емоційно-оцінкового (Я-ставлення), вчинково-креативного (Я-вчинок) і спонтанно-духовного (Я-духовне) компонентів у структурі інноваційно-психологічного клімату» **[8, с. 191-198]**. І це також треба враховувати у психологічній роботі з клієнтами різних віку, статі, соціального статусу, віросповідання і гами індивідуально-психологічних особливостей.

Окрім того, на сьогодні спостерігається тенденція до пошуку і психологами і клієнтами більш дієвих, системних чи комплексних, способів і технік збалансованого відновлення власних сил особистості. Розум і відчуття, тіло і дух чоловіків та жінок, їх здатність до інтроспективної та рефлексивної діяльності є визначальними у процесі життєзреалізування в особистісному вимірі повсякдення. Відносно застосування арт-методів у професійній діяльності, до прикладу, фахівців соціальної сфери,

Copyright © СЕНИК Алла Михайлівна, 2024.

то варто наголосити на тому, що *арт-терапія* становить комплексний вид чітко організованого лікувально-реабілітаційного впливу.

Спираючись на окреслене проблемне поле пошуків і прикладних домагань науковців, **м е т а** цього дослідження визначена так: висвітлення фахового ресурсного потенціалу арт-терапевичного методу та відповідних йому технік роботи у здійсненні психосоціальної реабілітації осіб як цілісної антропоцентричної технології відновлення їхніх психодуховних спроможностей та соцально-рольових функцій.

Об'єктом вивчення є психосоціальна реабілітація у взаємодоповненні методів, засобів, технік і процедур ефективної психологічної роботи фахівця соціогуманітарного профілю із так чи інакше травмованим клієнтом і способів, інструментів, прийомів та актів коректного соціального впливу на його особистість задля психофункційного одужання як громадянина.

Предмет дослідження становить реабілітаційна технологія арт-терапевтичної, поетапно здійснюваної і засобово забезпеченої, збагаченої психодуховними ресурсами та соціальними можливостями обох учасників спільної діяльності – фахівця-психолога чи соціального працівника та особистості клієнта, який зазнав певної пекельної втрати, перебуває у психотравмувальному стані та потребує екзистенційної і суто людської допомоги для психосоціального відновлення й особистісного одужання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В наукових публікаціях стверджується, що арт-терапія – це не лише заняття художньою творчістю, а й можливість клієнтів психології чи соціальної роботи обговорювати продукти власного творення, вдало збагачувати міжособистісні стосунки в терапевтичному процесі. Нам імпонує думка Л. Смеречак відносно реабілітації людей з особливими потребами, де вказується, що арт-методи, здійснювані на принципах особистісного підходу, дозволяють і клієнту, і фахівцю бути переконаними у майбутніх позитивних змінах, що стосуються емоційно-особистісної сфери і загалом продуктивного функціонування різних соціальних груп **[5, с. 218-223]**.

Доволі вдалим вважаємо застосування саме арт-методів у практиці психосоціальної реабілітації через те, що арт-терапія у її подієвій розгортці не має протипоказань. Так, скажімо, вивчаючи особливості реабілітації військовослужбовців, Ю. Бриндіков надає переваги арт-методичному інструментарію, вказуючи їх такі ознаки: застосування арт-терапії в реабілітаційній справі розвиває уяву, формує здатність особи до творчого самовираження. Коректно підібрані арт-вправи дозволяють відпрацювати низку практичних навичок, створюючи позитивні емоції і трансформуючи негативні думки у продуктивні дії. До того ж однією з важливих ознак тут є полегшення процесу налагодження міжособистісних стосунків клієнта психосоціальної служби з іншими людьми, а також підвищення адаптаційних можливостей особистості до повсякденного життя **[1, с. 153-154]**. На наше переконання, сьогодні існує достатньо широкий спектр арт-методів (казкотерапія, ігротерапія, ізотерапія), які виконують роль своєрідного містка чи перходу між клієнтом та фахівцем соціально-психологічної сфери і які сприяють стимулюванню внутрішньої дії механізмів саморегуляції і зцілення, спираючись й посилаючи наявний потенціал особистості.

Використання арт-методів, як відомо, може здійснюватися як в індивідуальній, так і у груповій формах. З цього приводу варто звернути увагу на наукові здобутки В.В. Горбунової, яка радить застосовувати *технологію командотворення* у ролі базового інструменту для налагодження продуктивної професійної взаємодії, що, своєю чергою, забезпечить якісну особистісну рефлексію. Остання, збагачуючись у спільній миследіяльності активно присутніх учасників, здатна підвищити результативність будь-якого самісного вчинення. В контексті теми нашого дослідження зауважимо, що в реабілітаційній справі процес переосмислення певних психодуховних станів, ситуацій, подій є надійним підґрунтям для досягнення позитивних результатів. І технологія командотворення якнайкраще може бути реалізованою під час тренінгової роботи, адже системна рефлексія у реабілітаційній справі має на меті взаємоузгодження цінностей і рольових позицій особистості **[2, с. 320-321]**.

Дослідження Г. Рурика переконують у тому, що взаємодія фахівця соціогуманітарного профілю і клієнта, який пережив певні травмівні події, має базуватися на ресурсних психодуховних можливостях самого клієнта, тобто на їх визначенні, відпрацюванні способів подальшого надбання, або відновленні. Пошук внутрішніх та зовнішніх ресурсів людського розвитку – це головне завдання, вирішення якого

здатне запустити чи прискорити процес психічного одужання занепалої у цьому аспекті особи. Поглиблюючись, переживання «капсулюють» травму і часто блокують формовияв персоніфіковано травмівного. Тому фахівець має рефлексивно стежити за тим, щоб клієнт не замовчував, не заперечував і водночас не зменшував ступінь значущості складної життєвої ситуації, у яку реально потрапив **[4, с. 5-15]**.

Зазвичай, використання арт-методів у психологічній і суто соціальній реабілітації передбачає декілька етапів. Так, початок роботи має назву *"етап формування психотерапевтичних стосунків"*. Даний етап націлений на формування у так чи інакше травмованої людини готовності до змін. Тут арт-процес являє собою спеціально створені умови – особливо психосоціально насичений арт-простір. Експресивна поведінка клієнта та його творча активність іноді мають хаотичний чи деструктивний характер, причому деструктивні тенденції можуть бути успішно спрямованими клієнтом як на образотворчі матеріали та продуктивну працю, так і на самого себе чи на фахівця соціально-психологічної сфери. Крім того, у процесі роботи з матеріалами зображувальної діяльності клієнт часто ще не почувається досить захищеним і впевненим у своїх здібностях і духовних силах, що викликає в нього сильну тривогу, внутрішній неспокій. На даному етапі завдання компетентного професіонала полягає у створенні та подальшій підтримці атмосфери терпимості, захищеності та безпеки клієнта, що досягається через актуалізацію каналів високої емпатії і недирективного самопозиціювання психолога, формулювання чітких просторово-функційних меж у застосуванні конкретних арт-методик. Тоді арт-терапевтичний процес постає як різновид конструктивних змін у поведінці, психоемоційному кліматі й довірливих стосунках клієнта і фахівця в ході їх спільної неформальної діяльності.

Етап *продуктивної діяльності клієнта* сутнісно полягає у поступовому переході його від хаотичної поведінки до створення складнішої, хоча й аматорської, творчої продукції; при цьому відбувається усвідомлення ним усього психоекзистенційного змісту власних докладених зусиль. Серед арт-методів, які науковці рекомендують застосовувати на цьому етапі, відокремимо такі: ігрова діяльність, елементи драматичної театралізованої гри, рухи і танці, а також споглядання й оцінювання продуктів образотворчої діяльності клієнта.

Водночас вдало здійснений арт-терапевтичний процес сприяє потоку змін у свідомості клієнта відносно свого творчого продукту: спорідненість себе і своїх робіт, усвідомлення особливостей власної графічної продуктивності, її форм втілення і змістовного наповнення. А це, зі свого боку, зумовлює зміни й у стані та поведінці клієнта: зникає імпульсивна, хаотична поведінка, що пов'язана з «виплескуванням» малоконтрольованих емоцій, і відбувається його перехід до спонтанної творчої активності.

Завершальний етап арт-терапії є динамічно-змістовим продовженням тих процесів, котрі були запущені на попередніх етапах роботи. Він становить *період підведення підсумків та оцінювання результативності психокорекції*. Тут треба мати на увазі той факт, що сильні переживання, які супроводжують цей етап, характерні не тільки для клієнта, але і для фахівця, що унеобхіднює адекватне вираження та ґрунтовний психологічний аналіз ним своїх переживань. Здебільшого серед основних завдань підсумкового етапу арт-терапевтичного процесу є такі:

1) створення умов для висловлення клієнтом своїх переживань, почуттів, бажань, а також структурування та організація при цьому його поведінки, спілкування, діяльності;

2) продовження післядіяльного «діалогу» з клієнтом, потрібного для його дистанціювання від минулого досвіду задля успішної психосоціальної реабілітації, усвідомлення ним своїх переживань та оцінювання здобутих результатів виконання арт-вправ;

3) фокусування уваги клієнта на собі і на своїх внутрішніх психодуховних ресурсах;

4) привернення уваги клієнта до системи його соціальних відносин і до їх психологічного наповнення, щоб підготувати його до зустрічі з можливими труднощами і до використання нових моделей поведінки чи схем учинення.

Свідченнями успіху на завершальному етапі роботи з арт-методами є прогресивна диференціація системи психотерапевтичних стосунків у системі «психолог – клієнт», передусім зміцнення особистих кордонів останнього; підтримка динамічної рівноваги, що забезпечує його адаптацію до змінних внутрішніх умов і зовнішніх обставин соціального життя й урешті-решт катарсистичне проживання стану «кризи» і втрати самісної рівноваги.

Вочевидь створення продукту в процесі арт-терапії зумовлене цілою системою спонукань,

DOI: https://doi.org/10.35774/pis2024.01
ISSN 2523-4099 (Online)
ISSN 1810-2131 (Print)
ПсихологіЯ і суспільство

де засадничим є бажання клієнта виражати свої переживання на зовні, в об'єктивованій формі, а внутрішнім мотивуванням – зрозуміти і розібратися у собі. Утамування цих спонук здійснюється через змістовне спілкування з іншими людьми, тоді як продукти, створені під час виконання арт-вправ, дозволять у символічній формі конструювати власні проблемні зони чи контенти для їх подальшого опанування і зліквідування.

Отже, за результатами проведеного дослідження висновуємо, що *психосоціальна реабілітація* – це оздоровча технологія, яка призначена для відновлення психодуховної самоорганізації та соціального статусу людини або групи людей, що втрачені чи знижені як особистісний ресурс через проблемне поле надміру складних життєвих обставин. До таких проблем слушно віднести військові конфлікти, інвалідність, міграцію, безробіття, психофізіологічні та інші залежності, відбування покарання у місцях позбавлення волі, лікування у психіатричних клініках тощо. У будь-якому разі компетентне використання арт-методів та їх методичних варіантів у терапевтичному технологізованому циклі на сьогодні становить важливий інструмент істотного покращення самовідчуття та пом'якшення впливу кризових станів на людину. Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в розробленні комплексу арт-вправ «Можливості арт-майданчиків у психосоціальній реабілітації».

ВИСНОВКИ

1. Психосоціальна реабілітація – це надскладна людиновимірна система, спрямована на допомогу особам, які мають психічні розлади або проблеми з психічним здоров'ям, і на покращення якості їхнього життя, соціальної взаємодії і функціональної спроможності. Цей процес поєднує комплексну роботу з людиною, враховуючи її психічні, емоційні, соціальні та інші потреби і можливості. Психосоціальна реабілітація – це багатоканальний процес, який зорієнтований на відновлення чи покращення соціального побутування та психічного здоров'я осіб, які мають психічні розлади, психологічні травми, або перебувають у складних життєвих ситуаціях. Суть цього процесу полягає в наданні допомоги таким людям у розвитку та зміцненні їхніх навичок, потрібних для ефективного і незалежного життєзреалізування в суспільстві. Цілі вказаної реабілітації здебільшого такі: покращення емоційного благополуччя, збільшення рівня автономії, розвиток соціальних навичок і компетентностей, підвищення працездатності, а також зменшення ризику рецидиву психічних розладів.

2. Арт-терапевтичний метод – форма психологічної реабілітації, яка використовує мистецтво як засіб для вираження емоцій, самопізнання та покращення самопочуття і психічного здоров'я особи. Вона застосовується для допомоги людям, які переживають психологічні травми, стрес, або мають психічні розлади. Цей метод передбачає використання різних видів мистецької творчості, таких як малювання, живопис, ліплення, колажування, фотографування і творення інших художніх форм, щоб за їх сприяння допомогти людям виражати свої внутрішні переживання. Арт-терапія проводиться під наглядом кваліфікованих фахівців, які організують процес творчого самоздійснення нужденної у підтримці особи та сприяють її у вираженні та розумінні своїх почуттів.

3. Арт-терапія – це багатогранна форма терапії, яка використовує різні види мистецтва для допомоги людям у вираженні та опрацюванні своїх емоцій, переживань, думок, потягів. Існує кілька видів арт-терапії, які застосовуються залежно від індивідуальних потреб клієнтів різних категорій. Малювання та живопис передбачають вживання різних технік і матеріалів для створення ескізів, малюнків чи картин, послуговуючись аквареллю, олією, акрилом, пастелями. Ліплення та скульптура реалізують творчу роботу з глиною, пластиліном чи іншими матеріалами для створення тривимірних форм. Це допомагає нужденним особам виразити свої думки та почуття в тривимірному просторі. Ще один напрям – створення колажів з різноманітних матеріалів, таких як папір, тканина, фотографії, що дозволяє клієнтам поєднувати різні конструктивні елементи і плекати нові образи, зокрема й реконструйовувати та осмислювати емоційно насичені світлини. Музична терапія – важлива техніка арт-терапії, що охоплює гру на музичних інструментах, спів або слухання музики для вираження й опанування власних емоцій. Практикування фахівцем театральних прийомів (імпровізації, рольових ігор, мінівистав) також стимулює клієнтів до вираження своїх почуттів і думок. Танці та ритмічні рухи допомагають вивільнити зайві емоції, поліпшують

фізичне самопочуття і знімають напруження. Задіяння тканин, ниток та інших матеріалів для створення текстильних виробів – килимів, вишивок чи декоративних предметів – цілком можливі прийоми терапевтичного впливу. Вочевидь ці види арт-терапії можуть проводитися як індивідуально, так і в групах під наглядом кваліфікованих терапевтів. Вибір методу залежить від особистих уподобань клієнта, його життєвих цілей та обставин, психокультурного розвитку і ціннісно-смислової зрілості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій у системі соціальних служб : дис… доктора пед. наук : 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.

2. Горбунова В. В. Психологія командотворення: ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.

3. Панок В. Г. Прикладна психологія. Теоретичні проблеми : моногріфія. Київ : Ніка-Центр, 2017. 188 с.

4. Рурик Г. Здатність до відновлення у особистості, яка пережила трагічні події : *Простір арт-терапії. Зб. наук. праць*. Вип. 1 (31). 2022. С. 5-15.

5. Смеречак Л. І. Арт-терапія в роботі фахівців соціальної сфери. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. Випуск № 1. С. 218-223.

6. Фурман А. В. Сучасні тенденції розвитку сфери психології в оптиці вітакультурної методології. *Психологія і суспільство*. 2021. №2. С. 6-15. DOI: https://doi.org/10.35774/pis2021.02.006

7. Фурман А. В., Фурман О. Є. Методологічне обґрунтування психології як сфери мисліедіяльності. *Психологія і особистість*. 2021. №2. С.9-45.

8. Фурман О. Є. Успішність, успіх і Я-концепція особистості. *Психологія і суспільство*. 2023. № 1. С. 191-198. DOI: https://doi.org/10.35774/pis2023.01.191.

REFERENCES

1. Bryndikov, Yu. L. (2018). Teoriia ta praktyka reabilitatsiyi viiskovosluzhbovtsiv-uchasnykiv boiovykh dii v systemi sotsialnykh sluzhb [Theory and practice of rehabilitation of military service members who participated in combat operations in the system of social services]. Dys… doktora ped. nauk : 13.00.05. Khmelnytskyi, 559 [in Ukrainian].

2. Horbunova, V. V. (2014). Psykholohiia komandotvorennia: Tsinnisno-rolovyi pidkhid do formuvannia ta rozvytku komand [Psychology of team building: Value-based role approach to the formation and development of teams]. monohrafiia. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 380 [in Ukrainian].

3. Panok, V. G. (2017). Prykladna psykholohiia. Teoretychni problemy : monohrafiia [Applied psychology. Theoretical problems : monograph]. Kyiv: Nika-Center, 188 [in Ukrainian].

4. Ruryk, H. (2022). Zdatnist' do vidnovlennia u osobystosti, yaka perezhyla trahichni podiyi [Pre-renewal history of a person who survived tragic periods]. *Prostir art-terapii. Zbirnyk naukovykh prats,* 1 (31), 5-15 [in Ukrainian].

5. Smerechak, L. I. (2020). Art-terapiia v roboti fakhivtsiv sotsialnoyi sfery [Art therapy in the work of social workers]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia «Pedahohichni nauky»*, 1, 218-223 [in Ukrainian].

6. Furman, A. V. (2021). Suchasni tendentsiyi rozvytku sfery psykholohiyi v optytsi vitakuturnoyi metodolohiyi [Current trends in the development of the field of psychology in the optics of cultural methodology]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 2, 6-15 [in Ukrainian].

7. Furman, A. V., Furman, O. Ye. (2021). Metodolohichne obhruntuvannia psyholohiyi yak sfery myslediyal'nosti [Methodologicak justication psychology as areas of thought]. *Psykholohiia i osobystosti – Personality and psychology*, 2, 9-45 [in Ukrainian].

8. Furman, O. Ye. (2023). Uspishnist', uspikh i Ya-kontseptsiia osobystosti [Success, success and self-concept of specialness]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society,* 1 (87), 191-198 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

СЕНИК Алла Михайлівна.

Арт-методи у психосоціальній реабілітації: ресурси і можливості.

У статті висвітлено передумови, методи та засоби створення *психотехнології реабілітації* окремих верств населення з її повноаспектним соціальним узмістовленням та особистою ефективністю, в якій важливе значення мають рефлексивне мислення, екзистенційна свобода, професійна компетентність і гуманна зорієнтованість особистості фахівця. Мета дослідження зосереджена на висвітленні евристичного ресурсного потенціалу арт-терапевичного методу та відповідних йому технік роботи у здійсненні психосоціальної реабілітації осіб, спрямованої на відновлення їхніх психодуховних спроможностей та соцально-рольових функцій. Об'єктом вивчення обрано психосоціальну реабілітацію у взаємодоповненні методів, засобів, технік і процедур ефективної психологічної роботи фахівця соціогуманітарного профілю із так чи інакше травмованим клієнтом і способів, інструментів, прийомів та актів коректного соціального впливу на його особу задля психофункційного одужання як громадянина. Предмет дослідження становить реабілітаційна технологія арт-терапевтичної, поетапно здійснюваної і засобово забезпеченої, збагаченої психодуховними ресурсами та соціальними можливостями обох учасників, спільної діяльності – фахівця-психолога чи соціального працівника та особистості клієнта, який зазнав певної пекельної втрати, перебуває у психотравмувальному стані та потребує екзистенційної і суто людської допомоги для психосоціального відновлення й особистісного одужання. Зокрема, психосоціальна реабілітація витлумачується як комплексний багатопотоковий процес, який спрямований на повернення або покращення соціального функціонування та психічного здоров'я осіб, які мають душевні розлади, психологічні травми, або перебувають у

ISSN 2523-4099 (Online)
ISSN 1810-2131 (Print)
ПсихологіЯ і суспільство

складних життєвих ситуаціях. Зазначено, що на доцільність застосування арт-терапевтичного методу як форми психологічної реабілітації, що практикує мистецтво як засіб для вираження емоцій, самопізнання та поліпшення психічного здоров'я, вказує той факт, що вміле задіяння всеможливих засобів мистецької творчості допомагає людям, котрі пережили психологічні травми, стрес чи мають психічні розлади, актуалізувати, осмислити і самісно опрацювати власні душевні страхи, перестороги, травми. Арт-терапія передбачає використання різних видів мистецької творчості, а саме малювання, живопис, ліплення, колажування, фотографіування та інші художні форми, щоб допомогти людям виражати свої внутрішні переживання, акцентуйовані психодушевні стани і малорегульовані психічні тенденції.

Ключові слова: *особистість; психотравма; арт-терапія; арт-методи; психосоціальна реабілітація; командотворення; соціальна допомога; психічне здоров'я.*

ANNOTATION

Alla SENYK.

Art-methods in psychosocial rehabilitation: resources and opportunities.

The article highlights the prerequisites, methods and means of creating a psychotechnology for the rehabilitation of certain segments of the population with its full social content and personal effectiveness, in which reflective thinking, existential freedom, professional competence and humane orientation of the specialist's personality are important. The purpose of the study is to highlight the heuristic resource potential of the art therapeutic method and its corresponding work techniques in the implementation of psychosocial rehabilitation of individuals aimed at restoring their psycho-spiritual capabilities and social and role functions. The object of study is psychosocial rehabilitation in the complementarity of methods, tools, techniques and procedures for effective psychological work of a socio-humanitarian specialist with a traumatized client and methods, tools, techniques and acts of correct social influence on his or her personality for psychological and functional recovery as a citizen. The subject of the study is the rehabilitation technology of art therapy, gradually implemented and funded, enriched with psycho-spiritual resources and social capabilities of both participants, joint activity – a psychologist or social worker and the personality of a client who has suffered a certain hellish loss, is in a psycho-traumatic state and needs existential and purely human help for psychosocial recovery and personal recovery. In particular, psychosocial rehabilitation is interpreted as a complex multi-stream process aimed at restoring or improving the social functioning and mental health of persons with mental disorders, psychological trauma, or in difficult life situations. It is noted that the expediency of using the art therapy method as a form of psychological rehabilitation, which practices art as a means of expressing emotions, self-knowledge and improving mental health, is emphasized. Art therapy involves the use of various types of artistic creativity, namely drawing, painting, modeling, collage, photography and other artistic forms to help people express their inner feelings, accentuated psycho-mental states and poorly regulated mental tendencies.

Key words: *personality; psychotrauma; art therapy; art methods; psychosocial rehabilitation; team building; social assistance; mental health.*

Рецензенти:
д. психол.н., проф. Зіновія КАРПЕНКО,
д. психол.н., проф. Віталій ПАНОК.

Надійшла до редакції 01.02.2024.
Підписана до друку 12.03.2024.

Бібліографічний опис для цитування:
Сеник А.М. Арт-методи у психосоціальній реабілітації: ресурси і можливості. *Психологія і суспільство.* 2024. №1. С. 203-208. DOI: https://doi.org/10.35774/pis2024.01.203